

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ КОМПОНЕНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

THEORETICAL PRINCIPLES OF FORMATION OF FINANCIAL COMPONENTS OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES

Гришук Н.В.

асистент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет

У статті розглянуто теоретичні аспекти та визначено сутність фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах господарювання, окреслено процес забезпечення належного рівня фінансової безпеки підприємства, з'ясовано дієвий механізм забезпечення фінансової безпеки на підставі існуючих наукових підходів. У ході аналізу наукової літератури, присвяченої питанням фінансової безпеки, встановлено основні підходи до визначення сутності фінансової безпеки підприємства.

Ключові слова: фінанси, безпека, загрози, ризики, економічні деформації, фінансова захищеність, порогові значення, економічне середовище.

В статье рассмотрены теоретические аспекты и определена сущность финансовой безопасности предприятия в современных условиях ведения хозяйства, очерчен процесс обеспечения надлежащего уровня финансовой безопасности предприятия, выяснен действенный механизм обеспечения финансовой безопасности на основании существующих научных подходов. В ходе анализа научной литературы, посвященной вопросам финансовой безопасности, установлены основные подходы к определению сущности финансовой безопасности предприятия.

Ключевые слова: финансы, безопасность, угрозы, риски, экономические деформации, финансовая защищенность, пороговые значения, экономическая среда.

The article deals with theoretical aspects and provides a definition of the essence of the financial security of the enterprise in real economic activity, the process of providing of the proper financial strength of enterprise security is outlined, the effective mechanism of providing of financial safety is found out on the basis of existent scientific approaches. During the analysis of the scientific literature sanctified to the questions of financial safety, the basic going is set near determination of essence of financial safety of enterprise.

Keywords: finances, safety, threats, risks, economic deformations, financial security, threshold values, economic environment.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Трансформаційні економічні перетворення, що відбуваються в Україні, потребують переосмислення сутності, значення та ролі багатьох складників економічних відносин, що склалися в суспільстві. Сучасний розвиток економіки України характеризується швидкими змінами факторів внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства, що викликають загрозу його фінансовим інтересам, спричиняють високий рівень фінансових ризиків. Важливим завданням щодо організації роботи підприємства є забезпечення фінансової безпеки. Здатність підприємства динамічно розвиватися та здійснювати господарську діяльність визначається міцністю його фінансового стану, ефективністю фінансової діяльності,

а також стійкістю до впливу негативних факторів внутрішнього та зовнішнього економічного середовища, що в цілому характеризують рівень його фінансової захищеності й у подальшому стабільному функціонуванні та динамічному науково-технічному та соціальному розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженням теоретико-методологічних засад фінансової безпеки підприємств приділили увагу такі вчені, як О.І. Барановський, І.О. Бланк, К.С. Горячева А.І. Даниленко, М.М. Єрмошенко, С.М. Ілляшенко, Р.С. Папехін та ін. Науковцями було сформовано базис економічної сутності та визначено вектори функціонування фінансової безпеки відповідно до фінансових відносин, які існували в суспільстві.

Сьогодні багато українських підприємств працюють у нестабільному економічному та суспільно-політичному середовищі, переживають глибокий спад виробництва і знаходяться в критичному стані або в стані банкрутства, тому економічна безпека підприємства (у частині її складника – фінансової безпеки) як ніколи має відіграти виняткову роль у подальший діяльності підприємств.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає у визначенні та розкритті сутності фінансової безпеки підприємств, процесу забезпечення належного рівня фінансової безпеки підприємства, з'ясуванні дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки на підставі існуючих наукових підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економічна безпека фірми (підприємства, організації) – це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технологій, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективно їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам).

Слід зазначити, що в останні роки на базі усвідомлення всього розмаїття критеріїв, чинників і загроз економічній безпеці відбувається процес систематизації та концептуалізації цього поняття як наукової категорії, тому надзвичайно актуальною сьогодні є проблема забезпечення фінансової безпеки підприємства як запорука його стабільного та успішного розвитку. З'ясування дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки передбачає передусім з'ясування суті цього поняття.

У науковій літературі існують різні погляди на визначення фінансової безпеки підприємства.

У науковій праці О.І. Барановського звертається увага на всеосяжність проблеми економічної безпеки, вплив її на всі галузі економіки країни та наводиться розгорнуте визначення, в якому увага акцентується на захищеності фінансових інтересів усіх рівнів, забезпеченості фінансовими ресурсами, збалансованості підсистем національної економіки, наявності та якості фінансових інструментів і послуг. При цьому принципово важливим є відхід від самоцінності стабільності фінансових показників макrorівня на користь визначення передусім операційної та комунікативної ролей, які виконує грошово-фінансова сфера для громадян, суб'єктів господарювання різних рівнів і держави [1].

І.О. Бланк під фінансовою безпекою підприємства розуміє «кількісно й якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільну захищеність його пріори-

тетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри яких визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його сталого розвитку в поточному та перспективному періодах». Поняття «фінансова безпека підприємства» має характерні риси.

Фінансова безпека підприємства є основним елементом системи економічної безпеки. У загальному складі елементів економічної безпеки фінансова компонента виступає в ролі базового значення рівня і структури фінансового потенціалу підприємства в забезпеченні цілей економічного розвитку. Дана роль фінансової компоненти визначається такими основними положеннями:

- фінансова діяльність здійснює основну форму ресурсного забезпечення реалізації економічної стратегії підприємства;

- операції, пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства, носять стабільний характер, тобто здійснюються постійно;

- фінансова діяльність грає велику роль у забезпеченні стабілізації економічного розвитку підприємства в цілому;

- ризики, які пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства (фінансові ризики), за своїми негативними наслідками належать до категорії найбільш небезпечних.

Фінансова безпека є системою кількісних та якісних параметрів фінансового стану підприємства, що в комплексі відображає рівень його фінансової захищеності. У даній характеристиці поняття фінансової безпеки підприємства можна виділити такі складники:

- фінансова безпека підприємства виражає визначений аспект його фінансового стану, що відображає той чи інший рівень його фінансової захищеності;

- фінансовий стан підприємства, що характеризує його фінансову безпеку, відображається визначеною сукупністю параметрів;

- параметри системи фінансової безпеки підприємства потребують чіткої якісної та кількісної детермінації.

Важливою цільовою направленістю системи фінансової безпеки підприємства є створення необхідних фінансових передумов стійкого зростання підприємства в поточному і перспективному періодах [2, с. 4].

К.С. Горячева відзначає, що фінансова безпека підприємства – такий його фінансовий стан, який характеризується збалансованістю й якістю фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місій і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи [3, с. 3].

М.М. Єрмошенко вважає, що «безпечним слід уважати такий стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю й якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатністю обсягів фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення в цілому, що забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток» [4].

В.В. Коробов дає таке визначення фінансової безпеки: це головна складова частина економічної безпеки країни, заснована на незалежності, ефективності й конкурентоспроможності фінансово-кредитної системи, яка відповідає певній системі критеріїв і показників її стану, які характеризують збалансованість фінансів держави та економічних суб'єктів, наявність необхідних фінансових ресурсів для протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам [5, с. 7].

Р.С. Папехін під фінансовою безпекою розуміє певний стан фінансової стабільності, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується можливістю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам [6, с. 14].

Можна погодитися з позицією А. Миколайчука, який визначає фінансову безпеку як сукупність соціально-економічних і правових відносин, що забезпечують такий фінансовий стан, за якого виявляється стійкість до зовнішніх загроз і ризиків за раціонального використання своїх фінансових ресурсів [7].

Рис. 1. Загрози фінансової безпеки [7]

Виходячи з багатоманітності наведених визначень, можна відзначити, що серед визначень фінансової безпеки простежуються спільні риси та підходи: ефективне використання корпоративних ресурсів, підтримання оптимального рівня стійкості та розвитку з поступовим задоволенням фінансових інтересів підприємства, захищеність від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Огляд наукової літератури дає змогу запропонувати таке тлумачення визначення фінансової безпеки: фінансова безпека підприємства – це стан захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, за якого ефективно використовуються корпоративні ресурси підприємства та постійно забезпечується досягнення найкращих значень фінансово-економічних показників.

Фінансова безпека може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління та використання основних і оборотних коштів, структури його капіталу, норми виплат за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського становища і перспектив її технологічного та фінансового розвитку.

Функціонуючи в умовах невизначеності, підприємства стикаються з різними небезпеками, з яких найбільшу загрозу несуть саме фінансові. Всі джерела фінансової небезпеки підприємства можна поділити на дві групи: об'єктивні і суб'єктивні. Об'єктивні можуть бути зумовлені змінами механізмів економічних, насамперед фінансових, відносин міжнародними і міждержавними угодами, діями окремих держав, змінами економічних і фінансових механізмів у державі, природними явищами тощо.

Суб'єктивні чинники фінансової небезпеки мають внутрішнє та зовнішнє походження. Зовнішні суб'єктивні чинники фінансової небезпеки можуть бути пов'язані зі спекуляціями цінними паперами, агресивним надбанням акцій фірми конкурентами, ціновою конкуренцією суперників, шахрайствами з боку окремих підставних фірм і фізичних осіб тощо. Внутрішні суб'єктивні чинники виникають унаслідок недостатньої діяльності менеджерів фінансово-економічних служб, маркетингу й адміністративного менеджменту підприємства.

У процесі оцінки фінансової небезпеки підприємства спочатку оцінюються загрози економічній безпеці, які мають політико-правовий характер і включають: внутрішні негативні дії, зовнішні негативні дії, форс-мажорні обставини.

Під час оцінки поточного рівня забезпечення фінансового складника економічної безпеки аналізують:

- фінансову звітність і результати роботи підприємства (платоспроможність, фінансову незалежність, структуру і використання капіталу та прибутку);
- конкурентний стан підприємства на ринку (частку ринку, якою володіє суб'єкт господарювання, рівень застосовуваних технологій і менеджменту);
- ринок цінних паперів (підприємства-оператори та інвестори цінних паперів, курс акцій і лістинг).

Під час оцінки фінансової безпеки передусім звертають увагу на зниження ліквідності, підвищення кредиторської та дебіторської заборгованості, зниження фінансової сталості підприємства.

Індикаторами фінансової безпеки підприємства є граничні значення таких показників, як: коефіцієнт покриття, коефіцієнт автономії, рівень фінансового левериджу, коефіцієнт забезпеченості відсотків до сплати, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, середньозважена вартість капіталу, показник розвитку компанії, показники диверсифікованості, темпи зростання прибутку, обсяг продажів, активів, співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості тощо.

Показниками оцінки є: надлишок або нестача власних оборотних засобів, які необхідні для формування запасів і покриття витрат, пов'язаних із господарською діяльністю підприємства; надлишок або нестача власних оборотних засобів, а також середньорічних і довгострокових кредитів та позик; надлишок або нестача загальної величини оборотних засобів.

На підставі означених показників можна виділити п'ять рівнів фінансової сталості та, відповідно, п'ять рівнів фінансової безпеки:

- абсолютна фінансова сталість та абсолютна фінансова безпека: підприємству достатньо власних оборотних засобів для функціонування;
- нормальна фінансова сталість та нормальна фінансова безпека: підприємству практично достатньо власних оборотних засобів;
- нестійкий фінансовий стан і нестійкий рівень безпеки: підприємству недостатньо власних оборотних засобів, також воно залучає середньострокові та довгострокові позики і кредити;
- критичний фінансовий стан і критичний рівень безпеки: підприємство, крім середньострокових та довгострокових позик і кредитів, залучає короткострокові;
- кризовий фінансовий стан і кризовий рівень безпеки: підприємство не може забез-

печити фінансування своєї діяльності ані власними, ані залученими засобами.

Щоб забезпечити фінансову стабільність упродовж тривалого періоду, необхідно постійно стежити за фінансовим станом її суб'єктів господарювання, оперативно реагувати на зміни, вивчати їх закономірність і причини відхилення від критичної межі задовільної оцінки за ознаками фінансової стійкості, платоспроможності, вживати заходи для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проаналізувавши основні підходи провідних учених-економістів до тлумачення фінансової безпеки підприємства, врахувавши їх переваги та недоліки, можна розглядати поняття фінансової безпеки підприємства як стан, що характеризується захищеністю фінансових інтересів підприємства, забезпеченістю достатнім обсягом та раціональним використанням ресурсів, наявністю стійкої динаміки зростання в поточному та перспективному періодах, що досягається шляхом розробки і реалізації адекватної фінансової стратегії підприємства, гнучкістю у прийнятті фінансових рішень, вчасним реагуванням на небезпеки і загрози зовнішнього та внутрішнього характеру та ефективним управлінням фінансовими ризиками підприємства, що дає змогу враховувати всі аспекти фінансової діяльності підприємства, які мають вплив на стан фінансової безпеки підприємства.

Головна мета фінансової безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування сьогодні та високий потенціал розвитку в майбутньому й мати здатність протистояти існуючим і виникаючим небезпекам та загрозам, які можуть завдати фінансової шкоди підприємству, небажано змінити структуру капіталу, примусово ліквідувати підприємство тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення) : [монографія] / О.І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
3. Горячева К.С. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства / К.С. Горячева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3159/1/Gorjacheva.pdf>.
4. Ермошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Ермошенко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
5. Коробов В.В. Финансовая безопасность в системе государственного финансового контроля : автореф. дис. ... канд. эк. наук. : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение, кредит» / В. Коробов. – Иваново : ИГХТУ, 2010. – 16 с.
6. Папехин Р.С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.10 / Р.С. Папехин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.volgu.ru>.
7. Миколайчук А.Б. Методичний підхід до прогнозування рівня фінансової безпеки держави в системі моніторингу / А.Б. Миколайчук // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 38. – С. 32.